

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології
на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ**

Студентки групи Яп04-21
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми:
«Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова»
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – японська

Козенко Анастасії Сергіївни

Науковий керівник: викладач Дементьєва
Тетяна Сергіївна
Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	5
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	5
1.1 Поняття літературознавчої термінології	5
1.2 Етимологічна структура японської літературознавчої термінології	8
1.3 Методологія дослідження літературознавчої термінології в японській мові	11
Висновки до Розділу 1	13
РОЗДІЛ 2	14
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	14
2.1 Дослідження структури літературознавчої термінології в японській мові	14
2.2 Приклади використання літературознавчої термінології	20
Висновки до Розділу 2	24
ВИСНОВКИ	26
АНОТАЦІЯ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Термінологія є невід’ємною частиною лексичного шару та існує в різних сферах вживання: у сфері професійного спілкування, в літературній сфері, науковій чи офіційній. Вона відіграє ключову роль у забезпеченні чіткого розуміння та спілкування в різних галузях. Останнім часом японська культура, а саме література набуває все більшої популярності в Україні серед молоді, а отже має потребу у висвітленні літературознавчої термінології японської мови. Для повного розуміння та правильного перекладу ми хочемо провести дослідження особливостей лексичного, семантичного та етимологічної будови літературознавчих термінів.

Отже, **актуальність** теми роботи полягає у вивченні літературознавчої термінології для вирішення певних проблем перекладу з японської мови на українську, оскільки літературна мова японської мови має свої особливості використання.

Об’єктом дослідження є літературознавча термінологія японської мови.

Предметом дослідження є лексико-семантичні та етимологічні особливості літературознавчої термінології, а також особливості їх перекладу з японської мови на українську.

Метою роботи є виявлення особливостей структури літературознавчих термінів при перекладі в японській та українській мови.

Для досягнення мети було поставлено ряд **завдань**:

1. Розглянути поняття “термін” та “термінологія”.
2. Уточнити поняття “літературознавча термінологія” в японській мові.
3. Дослідити особливості етимологічної структури літературознавчої термінології та засоби їхнього перекладу з японської на українську мову.
4. Дослідити особливості способів словотворення японських літературознавчих термінів.
5. З’ясувати специфіку перекладу термінології в японській мові.

Наукова новизна цього дослідження полягає в уточненні перекладу літературознавчої термінології з японської на українську мову.

Практичне значення полягає у використанні цих даних з метою просунення у дослідженні цієї теми.

Матеріалом дослідження в курсовій роботі будуть літературознавчі терміни, які були взяті зі спеціалізованих словників таких як: “Словник японських літературознавчих термінів” (2012) та “A glossary of japanese literary terms” (1993).

Методи дослідження, що були застосовані під час роботи:

1.Аналіз (компонентний): Компонентний аналіз застосовується для опису значень слів. Ми використаємо компонентний аналіз у практичній частині, щоб розібрати літературознавчі терміни та дослідити їх спосіб творення. Аналізуючи контекст та їх вживання ми отримаємо уявлення про їхні семантичні відношення та значення в конкретній області.

2.Описовий метод: Описовий метод є способом знаходження особливостей та функцій різних частин мови, тому на основі цього способу ми опишемо особливості етимологічної структури літературознавчої термінології, визначимо джерела їх походження. Опишемо поняття “літературознавча термінологія” та надамо точне його значення в японській мові. Його мета – дати точний і повний опис мовних одиниць.

Робота має таку **структуру**: вступ, два розділи та висновки до них, загальні висновки, анотація та список використаних джерел. Основний зміст роботи складається з 27 сторінок

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1 Поняття літературознавчої термінології

Термінологія є важливою складовою японської мови, що використовується в різних сферах життя. Використання спеціалізованої термінології сприяє уніфікації мови в наукових, технічних, літературних та інших сферах, дозволяючи ефективніше обмінюватися інформацією та розвивати ці галузі знань. Термінологія також допомагає уникнути непорозумінь, оскільки вона визначає стандартні визначення та поняття, які поділяють фахівці в певній галузі. Це важливо для точності та ясності спілкування. Тому ми хочемо детальніше розглянути поняття “літературознавча термінологія” та більш конкретно дослідити її особливості використання в сфері літератури. Першими дослідниками термінів були ще античні філософи, які за основу визначення терміна брали ознаку знаковості терміна і вважали, що за допомогою термінів у матеріальній формі закріплюються (фіксуються) результати пізнання; термін слугує засобом відкриття нового знання (Аністратенко, 2017, с. 13)

Розглянемо загальні поняття як “термін” та “термінологія”. Термін, як і всі інші лінгвістичні універсалиї, важко піддається визначенню. Терміни або ж 述語 (jutsugo) – це слова або словосполучення, які мовці вживають для вираження спеціальних наукових понять конкретної професійної сфери, наприклад: 拡散 (kakusan) – дифузія (фізичний термін), 実存 (jitsuzon) – екзистенція (філософський термін). Терміни мають дефінативну функцію, вживають у різних професійних сферах та мають функцію найменування понять. Вони входять до системи як невід’ємний елемент. Якщо під системою розуміють сукупність елементів як єдине ціле і між цими елементами існує обов’язковий і постійний зв’язок. Системність є найважливішою

умовою існування терміна. Термін може існувати як елемент термінологічної системи лише в тому випадку, якщо термінологічну систему розуміти як упорядковану сукупність термінів, здатних адекватно виражати систему теоретичних понять і описувати певну область людських знань або діяльності. Термінологія або 術語学 (jutsugogaku) – це система термінів, що позначають коло понять спеціальної сфери спілкування у науці, виробництві, техніці, мистецтві тощо. Ще термінологію називають розділом лексикології, що також вивчає терміносистеми, принципи їх організації, творення термінів тощо. (Комарницька, & Комісаров, 2012, с. 181) Коли говорять про термінологію, зазвичай це:

- 1) Наука про терміни;
- 2) Фахова лексика в складі певної мови;
- 3) Спеціальна лексика, що обслуговує певну галузь науки чи техніки (філософська термінологія, літературознавча термінологія).

Сьогодні вчені не мають єдиного визначення “термін”. Як і всі інші лінгвістичні універсалиї, цей термін важко визначити. Очевидно, різноманіття визначень пов’язане не лише з тим, що до моменту висунення визначення поняття “термін” не склалася наукова дисципліна, предметом якої є термінологія, але, власне, термін є об’єктом багатьох наук, і кожна наука намагається підкреслити в цьому терміні ознаки, які мають життєво важливе значення з її точки зору. Найдавнішими дослідниками термінології є ще античні філософи, які використовують символіку значення терміна як основу визначення термінів і вважають, що за допомогою термінів результати пізнання фіксуються (закріплюються) у матеріальній формі; термінологія є способом відкривати нові засоби знання.

Тепер ми хотіли б детальніше розглянути поняття “літературознавчий термін” і український літературознавець П. В. Білоус зазначив: “літературознавчий термін – слово, що співвідноситься з певним літературознавчим поняттям і виражає його сутність. Мовою літературознавства є термінологія, що почала складатися від початку існування

літератури, і виконувала важливу функцію чіткого визначення та тлумачення всіх понять, які стосуються літературної творчості. Термінологія літературознавства відображає систему знань про словесне мистецтво і охоплює велику кількість термінів” (Білоус, 2011). Літературознавча термінологія відображає традиційні та усталені уявлення про певний предмет дослідження, фіксує предмет цієї галузі знань і формулює її основні та приватні поняття у вигляді більш-менш загальноновживаної системи дефініцій.

Однією з особливостей літературознавчої термінології фахівці називають існування та функціонування так званих “розмитих”, тобто строго не визначених понять і відповідних термінів, присутність яких вважають не лише допустимою, але й необхідною з огляду на специфічність об’єкта фахової мови літературознавства. Подібні терміни (за умови, що в них відображаються важливі характеристики понять) у низці випадків мають зміст. Проте, як свідчить практика, в окремих галузях термінології літературознавства (наприклад, у поезії) саме досягнення однозначності та послідовності у вживанні основних термінів сприяє успіху аналітичних досліджень (Аністратенко, 2017, с.22)

Для того, щоб детальніше дослідити літературознавчу термінологію необхідно розуміти особливості японської літератури. Японська література вражає своєю унікальністю та глибиною, вона охоплює майже два тисячоліття і є однією з головних літератур світу, яку можна порівняти з англійською за віком і масштабом. Зокрема, хайку, танка та романи відображають глибокі духовні та емоційні аспекти японської культури. Від початку сьомого століття до сьогодення не було жодного періоду, коли б літературу не створювали японські автори. Японія перейняла свою систему письма з Китаю, часто використовуючи китайські ієрогліфи для позначення японських слів зі схожими фонетичними звуками. На ранні твори сильно вплинули культурні контакти з Китаєм і китайська література, і вони часто були написані класичною китайською мовою. Хоча японська система письма була адаптована з китайської, ці дві мови не пов’язані. Багатий емоційний словниковий запас японської мови породив витончену чутливість виразів, тоді як китайська часто використовувалася для написання більш інтелектуальних і абстрактних понять, таких як мораль і

справедливість. Японську літературу важко читати й розуміти, оскільки багато в чому письмова японська мова відображає певні особливості розмовної мови. Твердження часто неоднозначні, пропускаючи за непотрібністю частки мови, які зазвичай ідентифікували б слова як суб'єкт або об'єкт речення, або використовували форми розмовного дієслова з певного регіону чи соціального класу. У багатьох випадках значення простого речення може зрозуміти лише той, хто знайомий з культурним чи історичним фоном твору. Характер японської мови вплинув на розвиток поетичних форм. Більшість японських слів закінчуються на одну з п'яти простих голосних, що ускладнює побудову ефективних рим. Японська проза часто містить дуже довгі речення, які слідують за ходом думки автора. Японські письменники більше зосереджувалися на плавному переході від однієї думки до іншої, ніж на пов'язуванні кожного висловлювання із загальною структурою чи значенням.

1.2 Етимологічна структура японської літературознавчої термінології

Як вже зазначалося вище, термінологія – організована система спеціальних назв на мовному та логічному рівні, тому необхідно дослідити галузеву термінологію з боку структури. Перед тим як перейти до дослідження словотвору галузевих термінів, ми би хотіли розглянути особливості історично сформованих лексичних шарів японської літературознавчої термінології.

Походження деяких слів японської мови є цілком прозорим. Однак у лексиці кожної мови є доволі велика кількість слів, у яких зв'язок форми зі значенням незрозумілий для мовців, оскільки історичні зміни слів затемнили первісні форму і значення слова. Саме у таких випадках особливої ваги набуває етимологічний аналіз. (Комарницька, & Комісаров, 2012, с.131) Відомо, що лексика японської мови – і літературознавчої термінології зокрема – має три етимологічно сформовані шари:

- 1) власне японські слова – ваго (和語);
- 2) слова китайського типу – канго (漢語);

3) європейські запозичення – гайрайго (外来語). (Аністратенко, 2017, с.31)

Тепер ми детальніше розглянемо кожну групу літературознавчої термінології:

1) Літературознавчі терміни-канго (漢語) є термінами, що мають китайське походження та використовуються в японській літературній термінології, наприклад: 短歌 (tanka) – це один із провідних жанрів в японській поезії, 漢詩 (kanshi) – загальна назва китайськомовних віршів різної форми і жанрів, які були складені японськими поетами, 文学 (bungaku) – література, яка використовує канджі “文” (література або письмо) та “学” (вивчення чи наука), 隨筆 (zuihitsu) - есе або нарис, використовує канджі “隨” (слідом) та “筆” (ручка чи письмо). Ці терміни-канго ілюструють використання китайських ієрогліфів у японській літературознавчій термінології, що свідчить про великий вплив китайської мовної традиції на японську літературу та культуру взагалі.

Терміни-канго створили продуктивність слів у створенні літературознавчих термінів морфологічними способами коренескладання та афіксації. Продуктивними словотворчими коренями виявилися: ші (詩 – “вірш”), тай (体 – “стиль”), хон (本 – “книга”) та інш. Продуктивними афіксами китайського походження виявилися: -джін (人), -мі (み), -ке (気) – на позначення абстрактних понять, -ся /джя/ (者). (Аністратенко, 2017, с.34)

2) Літературознавчі терміни-гайрайго (外来語) у японській мові вказують на іноземні слова, що були запозичені та використовуються в японській літературній термінології. Декілька прикладів гайрайго термінів: ネオ・クラシズム (neo-kurashizumu) – нео-класицизм, художній напрям, що характеризується прагненням до гармонії, симетрії та поміркованості в мистецтві; ポストモダニズム (posutomodanizmu) – постмодернізм, використовується для опису літературних та культурних явищ, що виникають після періоду модернізму; ロマンズ (romansu) – романс, що використовується для позначення романтичної літератури чи елементів у творах.

У літературознавстві терміни-гайрайго означають сучасні напрями та стилі або ж номінують класичні європейські поняття. Створення таких одиниць термінології називають прямими (або оригінальними) запозиченнями. Пряме запозичення може

бути повним або частковим. При повному запозиченні об'єктом запозичення є як внутрішня, так і зовнішня форма. (Д'яков, & Кияк, & Куделько, 2000, с.109)

3) Літературознавчі терміни-ваго (和語) вказують на слова або терміни, які є оригінальними японськими словами, а не запозиченими з інших мов. Вони становлять основу японської мови та літературної традиції. Декілька прикладів літературознавчих термінів-ваго: 俳句 (haiku) – короткий вірш у 17 складів, традиційний жанр японської поезії; 哀れ (aware) – категорія середньовічної естетики, яка домінувала в японській літературі і означала “чарівне”, “прекрасне”; 物語 (monogatari) – оповідь або історія, традиційний формат для японських літературних творів; 川柳 (senryu) – тип короткої поезії, що схожа на хайку, але може бути більш гумористичною та іронічною; 絵巻物 (emaki-monogatari) – називають “повість у картинках”, а саме альбом ілюстрацій із коротким текстом для пояснення. Ці терміни-ваго відображають унікальність та багатогранність японської літературної традиції, в якій слова не тільки передають сенс, а й мають важливий культурний та історичний зв'язок. Цей тип термінів був сформований за часів панування національних жанрів таких як вака, моногатари і для них створювалися терміни виключно японського походження.

Якщо розглядати способи творення термінів-ваго, вони мають декілька варіантів словотвору:

- 1) словосполучення у рамках синтаксичного способу словотвору;
- 2) основоскладання у межах морфологічного способу словотвору;
- 3) метафори у межах лексико-семантичного способу словотвору.

(Аністратенко, 2017, с.36)

Варто зазначити, що терміни-ваго мають лише японське походження і тому їх може зрозуміти будь-який носій японської мови, що не ознайомлений з іншими мовами.

4) Мішані літературознавчі термінологічні одиниці можуть включати слова, які об'єднують елементи різних мов чи культур для опису концепцій у

літературі. Наприклад: サクラ文学 (sakurabungaku) – література про вишневі квіти, комбінація японського та англійського, що використовується для позначення літературних творів, в яких важливу роль грають вишневі квіти; ソネット俳諧 (sonettohaikai) – це ренку, що складається із 14 строф; グローバル小説 – глобальний роман, слово “глобальний” використовується, щоб описати романи, які висвітлюють глобальні теми чи перетинають культурні межі. Ці терміни вказують на взаємодію мов та культур у сучасній літературі, а також на використання різних елементів для точнішого вираження ідей та концепцій.

Мішані літературознавчі терміни мають такі етимологічні моделі:

- канго – гайрайго (民謡のブム (minyōnobumi) – це період відродження і популярності фольклорної поезії, яка виникла після Другої світової війни);
- канго – ваго (意味不明 (imifumei) – незрозумілий зміст);
- гайрайго – канго (ディストピア文学 (disutopiabungaku) - література дистопії.

Дистопійна література часто розглядає теми негативних соціальних, політичних або технологічних розвитків, створюючи уявні світи, де суспільство перебуває у кризі чи руйнується);

- ваго – канго (切れ字 (kireji) – цензура; частка, що з допомогою інтонації поділяє вірш на дві частини.

1.3 Методологія дослідження літературознавчої термінології в японській мові

Ми детально аналізуємо поняття “термін”, “терміносистема” та “термінологія”. Для цього ми використовуємо один з основних методів дослідження в лінгвістиці, а саме описовий метод. Завдяки описовому методу ми детально розглядаємо основні явища літературознавчої термінології: структуру терміносистеми, окремо від усіх термінів розглядаємо поняття “літературознавча термінологія” та досліджуємо етимологічне походження термінів різної групи.

Описовий метод є способом знаходження особливостей та функцій різних частин мови, тому на основі цього способу ми можемо прописати семантичні зв'язки та причини зміни орфографії. Його мета – дати точний і повний опис мовних одиниць. Суть методу полягає в інвентаризації та систематизації мовних одиниць. (Кочерган, 2001, с.12)

Ще один метод, який ми використовуємо в дослідженні це дистрибутивний аналіз. Дистрибутивний аналіз опирається на положення про те, що різні мовні елементи мають різне оточення (дистрибуцію). Оскільки оточення кожного елемента є своєрідним, специфічним, неповторним, то на його (оточення) основі можна докладно вивчити досліджуваній мовний елемент. Маючи текст, ми можемо вивчати дистрибутивні властивості мовної одиниці. (Кочерган, 2001, с.13-14) Таким чином дистрибутивний аналіз може бути застосований для дослідження термінології. Аналізуючи контекст та спільне вживання термінів у текстах, можна отримати уявлення про їхні семантичні відношення та значення в конкретній області. Це допомагає розкрити та розуміти специфічність термінів у фахових дисциплінах чи галузях. Компонентний аналіз застосовується для опису значень слів. Суть його полягає в розщепленні значення слова на його елементарні смисли, які називають семами, або компонентами. За його допомогою кожне значення слова отримує вичерпне і несуперечливе тлумачення. Компонентний аналіз виявився дуже корисним для укладання тлумачних словників: за його допомогою кожне значення слова отримує вичерпне і несуперечливе тлумачення. (Кочерган, 2001, с.15) Компонентний аналіз може визначати основні складові термінів та їхніх функції, аналізувати взаємодії та взаємозв'язки між компонентами термінологічної системи, розглядати значення та семантичні аспекти кожного компонента в контексті системи.

На основі літературних творів ми наглядно бачимо роль літературознавчих термінів та їх вплив у реченні. Досліджуємо термінологію під час перекладу з допомогою тлумачних словників, що дозволять зрозуміти лексичні зв'язки та контекст у реченні.

Висновки до Розділу 1

У першому розділі курсової роботи ми дослідили поняття “термін”, “термінологія” та “літературознавча термінологія”. Отже, терміни або ж 述語 (jutsugo) – це слова або словосполучення, які мовці вживають для вираження спеціальних наукових понять конкретної професійної сфери. Термінам притаманні такі ознаки як: 1) системність, 2) відсутність експресії, 3) мають функцію, 4) стилістично нейтральні. Термінологія 術語学 (jutsugogaku) - це система термінів, що позначають коло понять спеціальної сфери спілкування у науці, виробництві, техніці, мистецтві тощо. Термінологія це про : 1) наука про терміни, 2) фахова лексика в складі певної мови, 3) спеціальна лексика, яка є в різних галузях науки чи техніки. Розглянули поняття “літературознавчий термін”. Це термінологія, що почала створюватися від початку існування літератури, вона відображає систему знань про словесне мистецтво. Літературознавча термінологія відображає традиційні та усталені уявлення про певний предмет дослідження

Також ми розглянули та дослідили особливості етимологічної структури літературознавчої термінології в японській мові. Літературознавча термінологія має три етимологічні шари:

- власне японські слова – ваго (和語);
- слова китайського типу – канго (漢語);
- європейські запозичення – гайрайго (外来語).

Крім того ми розглянули та дослідили кожен групу літературознавчої термінології і змогли побачити особливості формування лексичних шарів в японській мові. Проаналізували зв'язки та походження слів в японській мові в таких групах літературознавчої термінології:

- літературознавчі терміни-канго (漢語);
- літературознавчі терміни-гайрайго (外来語);
- літературознавчі терміни-ваго (和語);
- мішані літературознавчі термінологічні одиниці.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

2.1 Дослідження структури літературознавчої термінології в японській мові

У цьому розділі ми досліджуватимемо особливості структури літературознавчої термінології: як відбувається творення термінів, їх будова та зв'язок слів у реченні. Оскільки літературознавча термінологія це організована система спеціальних назв, необхідно проаналізувати її структуру. Структура – це взаємозв'язок складових частин цілого, або ж будова. (Білодіда, с.789) Словотвір термінів загалом відбувається за тими ж правилами і регулюється тією ж моделлю, що й загальний словотвір. Для аналізу структурних характеристик термінів ми маємо намір використати правила словотворчого аналізу загальнолітературної лексики.

Словотвір (語形成論 (gokeiseiron)) – це розділ мовознавства, який вивчає структуру слів, способи їх творення на базі наявної в мові системи морфем, словотворчі значення, що виникають у процесі словотворення. (Комарницька, & Комісаров, 2012,с.216) Словотвір тісно пов'язаний з лексикою та граматикою мови. Зв'язок між словотвором та граматикою мови полягає в оформленні новоутворених слів відповідно до граматичних правила мови. Головними завданнями словотвору є:

- укладання словотворчих словників;
- розробка класифікації способів словотворення;
- систематизація словотворчих значень, типів, моделей;
- розробка класифікації способів словотворення;
- обґрунтування словотвірних правил;
- опис функціонування словотвірних моделей у мовленні;
- дослідження залежності словотвірного потенціалу мовних одиниць від семантики, граматичних особливостей;
- аналіз похідних слів; (Комарницька, & Комісаров, 2012,с.217)

У будь-якій мові існує кілька методів словотвору. В японській мові існують такі методи:

- Морфологічний;
- Лексико-семантичний;
- Морфолого-синтаксичний;
- Лексико-синтаксичний.

Ми розберемо один зі способів словотворення японських літературознавчих – морфологічний. В японській мові морфологічний спосіб словотвору є одним з основних способів збагачення лексики. (Комарницька, & Комісаров, 2012, с. 218) Морфологічний термін в японській мові називається 形態論 (keitairon). Цей метод, що створює нові слова шляхом зміни морфем або їх комбінацій у межах самого слова. Термін “морфема” в японській мові називається 形態素 (keitaio). Морфеми – це найменші одиниці мови, які мають значення і не можуть бути розбиті на ще менші одиниці значення. (Jack Halpern, 1999) Основні морфеми, що використовуються для цього, включають префікси (додавання до початку слова), суфікси (додавання до кінця слова), інфікси (вставка у середину слова) та афікси (загальна назва для будь-якого змінювального компонента слова). Характерною особливістю творення слів це те, що словоскладання переважає над афіксацією. Морфологічний процес в японській мові називається 語形成 (gokeisei) (Sherly F. Lensun, Susanti Aror, & Amelia Sompotan, 2023, с.1575)

Серед морфологічних способів творення термінів у японській мові найбільш продуктивним є коренескладання. Коренескладання це процес творення слів із запозичених і асимільованих китайських коренів із збереженням семантичної самостійності та прозорі внутрішньої структури у новостворених словах при утворенні єдиного складного слова. Для термінів, утворених коренескладанням притаманні описовий характер, внутрішня відокремленість та творення семантики цілого від частин. (Аністратенко, 2017, с.40) Ось кілька прикладів творення літературних термінів:

- 短歌 (tanka) – термін “танка” складається з коренів “тан” (短), що означає “короткий”, та “ка” (歌), що перекладається як “вірш”. Він використовується для позначення типу японського вірша. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.146)
- 連歌 (renga) – цей термін складається з коренів “рен” (連), що означає “послідовний”, та “ка” (歌), що перекладається як “вірш”. Він використовується для позначення колективного поетичного жанру. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.115)
- 物語 (monogatari) – цей термін походить від коренів “моно” (物), що означає “річ” або “предмет”, та “гатарі” (語), що перекладається як “розповідь” (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.90)

Разом вони утворюють термін, який позначає японську наративну прозу. Переважна кількість японських термінів утворюється коренескладанням за допомогою канго. Завдяки китайському походженню коренів, вони мають велику кількість можливостей комбінування.

Окрім китайських запозичень також є велика кількість японські коренескладні одиниці. Японськими коренескладними одиницями є слова з коренем “ва” (和 – “японський”), яка в літературознавчій термінології у словах вживається на вираження виключно японських традиційних феноменів літератури, наприклад: (Аністратенко, 2017, с.41)

- 和歌 (waka) – японська поетична форма, яка іноді перекладається як “японський вірш”,
- 和文 (wabun) – література, написана або в японській мові, або про японську культуру,
- 和歌集 (wagashi) – це збірка вака, яка складається з великої кількості поетичних віршів, зазвичай зберігається у вигляді антологій.

Також в японській мові поширені приєднання коренів до попередньо складених слів. Вони структурно схожі до афіксів, проте мають власну семантику, що не

притаманно афіксами. Таким чином існує три види коренескладних слів: власне японські коренескладні слова, лексичні одиниці запозичені з Китаю та приєднання коренів до попередньо складених слів.

Тепер розглянемо такий спосіб творення термінів в японській мові за допомогою основоскладання. Творення японських термінів за допомогою основоскладання – це процес формування нових слів шляхом поєднання основних компонентів слова, які мають конкретне значення або контекст. Особливістю основоскладання є творення терміна частиною від складних слів, частиною від словосполучення. Складання основ є характерною ознакою для мішаних слів та ваго. У випадку слів ваго, вони утворені шляхом складання японських основ. Характеристикою основоскладання є їх співвіднесеність із самостійними словами, складання за історично сформованими зразками. Зазвичай вони складаються з двох компонентів: дієслівних форм або іменників. Основоскладені терміни поширені в віршах-вака, фольклорі та казках. Ось декілька літературознавчих термінів утворених цим способом:

- 返し歌 (kaeshiuta) – дослівно перекладається як “пісня-відповідь”, вірш танка, що є відповіддю на поетичне послання;
- 和歌物語 (wakamonogatari) – термін використовується для позначення жанру японської літератури, який поєднує в собі вірші та прозу;
- 昔話 (mukashibanashi) – це японська народна казка, яка є жанром усно-поетичної творчості;
- 祭り歌 (matsuriuta) – ритуальні пісні з календарно-обрядової поезії;
- 片歌 (katauta) – це найдавніша поетична строфа.

Ми дослідили коренескладання та основоскладання літературознавчої термінології, а тепер ми розглянемо такий спосіб словотвору як афікси. Афікс відноситься до частини слова, доданої до основної форми (слова або елемента слова, що має власне лексичне значення), щоб утворити нове слово. Однією з особливостей словотвору в японській мові є те, що певні словотворчі морфеми можна використовувати як повнозначні слова так і як афікс в залежності від ситуації.

Основою афіксального словотвору в японській мові є слова, що належать до різних рівнів лексики – канго (漢語) або ваго (和語). Афікси походження ваго, зазвичай приєднуються до японських основ, канго ж у свою чергу утворюють нові слова із коренями китайського походження чи європейськими запозиченнями. Афікси можуть бути суфіксального та префіксального способу творення. Суфіксальний спосіб творення включає в себе творення слова шляхом приєднання словотворчого суфіксу до слова. Вони можуть бути японського і китайського походження. Японські суфікси можуть приєднуватися до слів будь-якого походження, китайські суфікси приєднуються лише до слів канго.

Продуктивними для творення японської літературознавчої термінології, за нашими спостереженнями, виявились суфікси на позначення:

-者 (sha), -人 (jin) та -師 (shi) – це суфікси китайського походження, що позначають особу. В літературознавчій термінології за їх допомогою творяться терміни на позначення діячів. Наприклад:

–和学者 (wagakusha) – вчений в галузі японської культури або літератури; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.21)

–漢学者 (kangakusha) – вчений в галузі китайської культури та літератури; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.55)

–立て作者 (tatesakusha) – це особа, що є головним драматургом в театрі кабукі, що створює ключові сцени п'єси. Цей термін може використовуватися для опису професійних творчих людей, які постійно розвивають своє мистецтво та створюють нові твори; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.148)

–点者 (tensha) – цей термін використовується у контексті суддів або оцінювачів, наприклад, у літературних або мистецьких конкурсах; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.150)

–歌人 (kajin) – японській мові означає “поет” або “автор віршів”, частіше використовують як “поет жанру танка”; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.50)

–俳諧師 (haikashi) – термін, який вказує на майстра хайку, тобто експерта у створенні коротких японських віршів; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.165)

-み (mi), -主義 (shugi), -気 (ke) – це суфікси, що надають терміну абстрактне поняття. Хоч і всі три суфікси мають абстрактне значення, проте кожен з них утворює терміни різного типу, тому ми детально розглянемо кожен з них. Суфікс -мі (み) утворює іменники від прикметників, він підкреслює конкретну гіперболізовану якість іменника. Ось кілька термінів утворених суфіксом -み:

– 軽み (karumi) – означає легкість, яка може вказувати на оптимізм чи позитивні аспекти в тексті; (Jane Reichhold, 1993)

– 細身 (hosomi) – дослівно перекладається як “тонкість”, в японській літературознавчій термінології використовують як термін, що означає вишуканість будови вірша. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.173)

Суфікс -主義 (shugi) приєднується до коренескладних одиниць та європейських запозичень. Це пов'язано з тим, що суфікс -主義 є зручним для передачі абстрагованих понять, що виникли в інших мовах. Ось декілька прикладів:

– 文学主義 (bungakushugi) – літературний реалізм або натуралізм, що підкреслює відтворення реальності у літературних творах;

– ロマン主義 (romanshugi) – романтизм, тенденція у літературі, що підкреслює важливість емоційних і духовних аспектів життя;

– 現代主義 (gendaishugi) – модернізм, літературний напрямок, який акцентує на новаторській формі та експериментах у структурі та стилі.

Суфікс -気 (ke) як і попередні суфікси надають терміну абстрактного забарвлення. Зазвичай з суфіксом -気 створюються поетичні японські терміни. Наприклад:

– 色気 (iroke) – це романтичні настрої у поезії. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 45)

Афікси префіксального способу твору приєднуються до самостійного слова та утворює слово з новим значенням. В японській мові найбільш поширеними префіксами є типу канго, що приєднуються до слів китайського походження.

Більшість літературознавчої термінології утворюється з допомогою префіксів -無 (mu), -不 (fu), -下 (shimo) та -上 (kami).

Префікси -無 (mu) та -不 (fu) виражають заперечення характеристики, вираженої мотиваційною основою. Наприклад:

–無常 (mujou) – це дослівно “непостійність”, “мінливість”; характеризує невпинну мінливість і тлінність цього світу. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 94)

–無心 (mushin) –розглядається як важливий концепт, що вказує на стан глибокого спокою, щирості та гармонії; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 98)

–無季 (muki) –це термін, що означає вірш хайку, що немає слів на позначення сезонів; (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 97)

–不自然 (fushizen) – термін, що означає відсутність природності або штучність у виразі або подіях, що описуються; (Goo dictionary)

–不用意 (fuyoi) – поверхові вірші. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 162)

Префікси -下 (shimo) та -上 (kami) в більшості випадків утворюють антонімічні пари. Наприклад:

–下五 (shimogo) це термін, що означає останній рядок в хайку. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.132)

2.2 Приклади використання літературознавчої термінології

Ми дослідили особливості етимологічної структури та морфологічні способи твору літературознавчої термінології. Змогли розглянути різні способи словотвору та зрозуміти їх будову та значення. Тепер ми на прикладі літературознавчих термінів аналізуватимемо особливості їх творення та належність до різних галузей. Окрім цього, побачимо різні варіації перекладу термінів та порівняємо з українською літературознавчою термінологією. Японська література охоплює майже два тисячоліття і є однією з головних літератур світу, завдяки чому більшість термінів

утворилося ще в далекі часи. Літературознавча термінологія присутня в різних жанрах літератури: віршах, романах, п'єсах та театрах. З допомогою словника ми розглянемо декілька загальних та більш складних літературних понять.

Почнемо з одного найбільш поширеного терміну в японській мові як 俳句 (haiku). Це термін, що утворився шляхом коренескладанням двох ієрогліфів: “俳” (hai), що означає “комедія”, та “句” (ku), що перекладається як “рядок”. Це традиційна форма поезії, яка виникла в Японії. Він складається з 17 складів, розташованих у трьох рядках, зазвичай із 5 складів у першому рядку, 7 у другому та 5 у третьому. У 俳句 часто використовуються образи природи і часто міститься “різке слово”, що ділить вірш на дві частини. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.165-166)

俳諧 (haikai) – термін, що дуже схожий за звучанням та є синонімом до 俳句. Як і попередній термін складається з двох коренів “俳”, що є частиною попереднього терміну та “諧” (kai), який перекладається як “гармонія”. Дослівно перекладається як “гумор” або “жарт”. В японській поезії він раніше використовувався для позначення поетичних творів гумористичного характеру.

Тепер на прикладі терміну “俳諧” ми розглянемо схожий до нього “俳諧師” (haikaishi). Він утворений суфіксальним способом словотвору, а саме додаванням суфіксу “- 師” до “俳諧”. Оскільки суфікс “- 師” позначає особу, то розуміємо, що “俳諧師” – це поет жанру хайкай, який заробляв на життя викладанням поезії та судівством на змаганнях. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.165)

季語 (kigo) це слова або фрази, які використовуються для позначення пори року в хайку та інших формах поезії, дослівно перекладається як “сезонне слово”. Термін створений коренескладанням з канджі “季” (ki), що означає “сезон” та “語” (go), що означає “слово”. Часто це слова, пов'язані з природою, які допомагають створити відчуття сезонних образів. Цей термін допомагає передати атмосферу та настрої кожного сезону. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.64) Наприклад:

冬の夕べ – (*Fuyu no yūbe*)

Зимовий вечір-

風に川響き、 (*Kaze ni kawa hibiki*)

Річка відлунює на вітрі,

ゆっくりと雪。 (*Yukkuri to yuki*)

Повільний сніг.

У цьому хайку слово “сніг” (雪 – *yuki*) є сезонним словом, що відноситься до зими, і виконує роль “季語”, допомагаючи передати атмосферу зимового вечора.

侘び寂び (*wabisabi*) – це термін, що означає світогляд зосереджений на прийнятті швидкоплинності та недосконалості. “侘び寂び” утворений шляхом словоскладанням двох слів-термінів “侘び” (*wabi*) та “寂び” (*sabi*). “侘び” – це термін, що дослівно перекладається як “бідність, усамітнення”. Він позначає собою простоту як японський ідеал краси. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 20) “寂び” у свою ж чергу позначає “самотність”. Але це не про вимушену ізолюваність, самотність, а “просвітлену самотність” – це умова, при якій людина прагне цілком свідомо, якої вона наполегливо шукає. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 120) Цей термін можна описати як найвиразнішу й характерну рису того, що ми вважаємо традиційною японською красою. Це слово використовується для опису атмосфери меланхолії, таємничості чи тихої краси. Наприклад:

“侘び寂びの雰囲気は漂う古い家屋は、そのシンプルさと内面の美しさで印象づけられています。” (*Wabi sabi no funiki ga tadayou furui kaoku wa, sono shinpuru-sa to naimen no utsukushi-sa de inshoudzuke rarete imasu.*) – цей старий будинок вражає своєю простотою і внутрішньою красою, що відображає дух “侘び寂び” японської естетики.

喩(譬)え (*tatōe*) – це термін, що може писатися двома ієрогліфами. Дослівно він перекладається як “порівняння”.(Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.148)

掛詞 (*kakekotoba*) – це термін, що позначає гру слів, що використовується в каламбурах та формується на основі омонімії та полісемії, ось наприклад: “色” (*iro*) – “колір” та “色” (*iro*) – “закоханність” . Це термін, що був утворений способом основоскладання, а саме з канджі “掛” (*kake*), що означає “підвісити, прив’язати” та

канджі “詞” (kotoba), що перекладається як “слово”. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.52) Найдавніші приклади терміну належать до періоду Нара. Можемо це наглядно побачити на вірші танка Фуджівари Тошіюки з “Кокін вакашю”:

明けぬとて (*Akenu tote*)

Світанок настав —

帰る道には (*Kaeru michi ni wa*)

Дорогою додому від кохання

小刻みて (*Kokitarete*)

Я промокла:

雨も涙も (*Ame mo namida mo*)

Дош набухає

降りそほちつつ (*Furisohochitsutsu*)

Моїми сльозами, що падають

В японській поезії змішування сліз і дощу є трохи банальним, Тошіюкі створює нову красу зі старих фрагментів за допомогою незвичайного дієслова “小刻みて” (змочений) і *kakekotoba* на “降りそほち” (що означає як “падати”, так і “промокнути”). 掛詞 — це лише один із способів, за допомогою якого поети можуть створювати унікальні та красиві твори мистецтва, незважаючи на роботу з досить обмеженим набором прийнятних форм, стилів і посилань.

渋味 (*shibumi*) – це японські слова, що вказують на певну естетику простої, тонкої та ненав’язливої краси. 渋味 також можна використовувати як 渋さ (*shibusa*). (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с. 130) Цей термін утворений приєднанням суфіксу -味, що надає слову абстрактного значення, а канджі “渋” (*shibu*) означає “терпкий смак”. Як і 侘び寂び можна застосовувати до широкого спектру предметів, а не лише до мистецтва чи моди.

彼女の渋衣着物は、シンプルなデザインでありながら、優雅で美しい。

(*Kanojo no shibui kimono wa, shinpuru na dezain de arinagara, yūgade utsukushī*) – Її

простий кімоно вражає своєю тонкою, ненав'язливою красою, незважаючи на простий дизайн.

詩が軸 (shigajiku) – це термін, що означає картина, яка супроводжується ієрогліфічним надписами у вигляді віршів, розміщеним, зазвичай, поруч чи зверху малюнка. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.130). 詩が軸 утворений основокладанням. Канджі “詩” (shi) означає “поезія” чи “вірш”, а “軸” (jiku), що позначає “вісь” чи “основу”. З таким коренем є термін 詩人 (shijin), що утворений додаванням суфіксу -人, що позначає особу. Тому 詩人 це термін, що перекладається як “поет”. (Аністратенко, & Бондаренко, 2012, с.131)

Так на основі різних літературознавчих термінів ми дослідили їх приклади використання та застосування в літературі. Розглянувши японську літературознавчу термінологію, ми змогли зрозуміти та аналізувати японську літературу з точністю і глибиною. Наприклад, ми можемо використовувати терміни “季語” або “掛詞” для опису сезонних аспектів або гри слів у поезії хайку. Також, терміни, як “侘び寂び” або “渋味”, допоможуть вам розуміти тонкощі японської естетики та описати особливості краси та настрою в текстах. Застосування цих термінів дозволяє вам точніше та ефективніше аналізувати та описувати японську літературу. У наш час ми можемо зустріти літературознавчу термінологію в різних сферах і контекстах, наприклад: в університетах та дослідницьких установах використовується для аналізу та інтерпретації літературних творів, проведення літературних досліджень та написання наукових статей. Також застосовується для обговорення літературних творів, аналізу стилів, тем та символів. літературознавча термінологія грає важливу роль у всіх аспектах вивчення, аналізу та розуміння літератури.

Висновки до Розділу 2

В другому розділі ми досліджували особливості структури та творення літературознавчої термінології. Дали точне визначення словотвору (語形成論 (gokeiseiron)) – це розділ мовознавства, який вивчає структуру слів, способи їх

творення на базі наявної в мові системи морфем, словотворчі значення, що виникають у процесі словотворення. Визначили головні завдання словотвору:

- Укладання словотворчих словників;
- Розробка класифікації способів словотворення;
- Систематизація словотворчих значень, типів, моделей;
- Розробка класифікації способів словотворення;
- Обґрунтування словотвірних правил;
- Опис функціонування словотвірних моделей у мовленні;
- Дослідження залежності словотвірного потенціалу мовних одиниць від семантики, граматичних особливостей;
- Аналіз похідних слів;

На основі літературознавчої термінології японської мови дослідили морфологічний спосіб словотвору. Дослідили особливості приєднання морфем в літературознавчій термінології шляхом додавання префіксів, суфіксів, інфіксів, зміни кореня або афіксації. Визначили, що морфемі можуть вносити зміни в значення слова або його частини мови. Розібрали суфікси та префікси на основі групи за допомогою яких утворюються терміни з різними значеннями, в залежності від типу словотвору, а потім на практиці розглянули терміни більш широкого та вузького вжитку.

ВИСНОВКИ

Метою даної курсової роботи є виявлення особливостей структури літературознавчих термінів при перекладі в японській та українській мови.

У першому розділі ми дослідили поняття “термін” та “термінологія”. Використання спеціалізованої термінології сприяє уніфікації мови в наукових, технічних, літературних та інших сферах, дозволяючи ефективніше обмінюватися інформацією та розвивати ці галузі знань. Детально розглянули поняття “літературознавчий термін” та особливості їх творення в японській мові. Мовою літературознавства є термінологія, що почала складатися від початку існування літератури, і виконувала важливу функцію чіткого визначення та тлумачення всіх понять, що стосуються літератури. Окрім цього ми дослідили етимологічні структуру літературознавчої термінології японської мови. Вияснили, що у всіх термінів різне походження слів. Ми визначили три етимологічні шари:

- Власне японські слова – ваго (和語);
- Слова китайського типу – канго (漢語);
- Європейські запозичення – гайрайго (外来語).

У другому розділі ми досліджували особливості структури творення літературознавчих термінів в японській мові. Дали точне значення поняття “словотвору” та перерахували способи словотвору:

- Морфологічний;
- Лексико-семантичний;
- Морфолого-синтаксичний;
- Лексико-синтаксичний

Ми дослідили морфологічний процес словотвору, розібрали різні способи словотвору як: коренескладання, основоскладання та афіксацію. На основі різних термінів розібрали їх структуру та походження з допомогою спеціалізованого словника.

АНОТАЦІЯ

用語は語彙層の不可欠な一部であり、専門的なコミュニケーション、文学、科学、公的なものなど、さまざまな使用領域に存在する。様々な分野において、明確な理解とコミュニケーションを確保する上で重要な役割を果たしている。近年、ウクライナの若者の間で日本文化や日本文学の人気が高まっているため、日本語の文学用語をカバーする必要があります。完全な理解と正しい翻訳のために、文学用語の語彙的、意味的、語源的構造の特殊性に関する研究を行いたい。用語」と「専門用語」の概念、言語における役割と意味について考えてみよう。特に、文芸用語の語形成の方法、すなわち形態論的語形成の方法の特殊性を研究する。日本語における「文芸用語」の概念を明らかにする。文芸用語に基づき、その構造と翻訳の特殊性を研究する。

キーワード: 用語, 語彙層, 文学用語, 語彙的, 語源的, 語形成の方法.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аністратенко Л. С., Бондаренко І. П. (2012). *Словник японських літературознавчих термінів*. Вид. дім Дмитра Бураго. <https://drive.google.com/file/d/12MZkkLPg-Qq1V35N7ZZ5nI1ZAUh26dyS/view?usp=sharing>.
- Аністратенко Л. С. (2017). *Японська літературознавча термінологія: структурносемантичні та текстуально-дискурсивні виміри*. [Неопубл. дис. канд. філ. наук]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. https://chtyvo.org.ua/authors/Anistratenko_Lidiia/Yaponska_literaturo_znavcha_termin%20olohiia_strukturno-semantychni_ta_tekstualnodyskursyvni_vymiry/.%20%0a%0a.
- Білоус П. В. (2011). *Вступ до літературознавства*. Академія. <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000489>.
- Д'яков А. С., Кияк Т. Р., & Куделько З. Б. (2000). *Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти*. КМ Academia. <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009600>.
- Комарницька Т. К., & Комісарова К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т.1*. Вид. дім Дмитра Бураго. https://chtyvo.org.ua/authors/Komarnytska_Tamara/Suchasna_iaponska_literaturna_mova_teoretychnyi_kurs_v_2_t_Tom_1/.
- StudFiles. (2016, 14 лютого). "Компонентний аналіз" <https://studfile.net/preview/5263600/page:7/>
- Кочерган М. П. (2002). *Вступ до мовознавства*. Академія. <https://westudents.com.ua/knigi/66-vstup-do->.
- Jack Halpern. (1999, January 8). *A brief introduction to japanese morphology*. Kanji.org. <https://www.kanji.org/japanese/writing/wordform.htm>.
- Lensun S. F., Aror S., Sompotan A. (2023). The process of japanese compound word formation. *Proceedings of the unima international conference on social sciences and humanities*, 1574–1582. https://doi.org/10.2991/978-2-494069-35-0_188 Reichhold

J. (1993). *A glossary of japanese literary.* Aha Books.

<https://www.thehaikufoundation.org/omeka/items/show/788>

Goo 辞書. 小学館. 不自然 (ふしぜん) とは? 意味・読み方・使い方をわかりやすく解説。 Взято 1 травня 2024 з <https://dictionary.goo.ne.jp/word/不自然/>